

Megtanulunk-e újra imádkozni?

Márai Sándor nyolcvan évvel ezelőtt leírt gondolatait a mának szóló üzenetként is felfoghatjuk

Döböntem olvasom *Márai Sándor* 1937-ben született útinaplóját, az *Istenek nyomában* című kötetet. Az író közel-keleti úti élményeit vagy inkább gondolatait tartalmazza. Nem hiszek a szemeknek, amikor az évszámot nézem – közel nyolcvan évvel ezelőtt íródott. S mintha üzenet lenne a mai Európának. Ezt olvashatjuk: „A legerősebb kép, melyet Keletről elhoz magával az európai utas, az imádkozó ember képe... ami Kelet és Nyugat érdekeit kettéválasztja, az imádkozó ember. [...] A nyugati ember jelképe ma a rohanó ember, ahogy valamikor a könyvet tartó ember volt. A keleti ember jelképe az imádkozó ember.”

Mindezt a második világhégés, a fasizmus, a kommunizmus borzalmai, és ezeknek a generációkon át ható erkölcsi romboló hatásai előtt írja le. Megáll a jeruzsálemi Omár-mecset közelében lévő szikla mellett: „ez az a szikla, melyen emberek százmillióinak... hite felépült; nekünk, nyugatiaknak nincs már ilyen sziklánk, melyen várat építsünk.”

Hol van a sziklánk, amelyre az európai kereszténység hite épül, hol van a szakrális talapzatunk, amelynek erkölcsisége a történelmi viharokban is segítette az európai kultúra és társadalom túlélését? Borzongató megállapítással zárja: „Ha ebben a me-



SZABÓ JÁNOS RAJZA

csetben egyszer elordítják Allah és Mohamed nevét, akkor Európa meg fog tanulni újra imádkozni.”

De vajon megtanul-e?

Mikor Márai ezeket a gondolatokat papírra vetette, az akkori Európa emberének, generációs derékhadának háta mögött volt már a XIX. század második felének „aranykorát” lábbal tipró, lezáró és teljes erkölcsi kiábrándulást hozó első világháború. Ebbe a generációba a borzalmas élmények bele-szorították a szót. Szájukat összeszorítva hagyták nemzedéküket és már felnövekvő utódaikat hamis és csalóka eszmék által újabb borzalmak felé sodorni. A XIX. századi Európa emberének klasszikus istenhite is átfurmálódott a lövészárkok borzalmas élményei közepette. E csalódások és kiégések hatására könnyű volt, és manapság is könnyű megkérdőjelezni a hit és imádság értelmét, és a „Carpe diem!” (Élj a mának!) liberális vezérgondolatát a zászlóra hímezni.

Az emberiségben kezdetektől él a szakralitás, a hit vágya, még ha ezt elnyomják is hangzatos jelszavak. A kórház kétség-

beejtő magányában, a viharba kerülő repülőgépen, de még a nyári orkán villámlásai közepette sem találunk olyan embert, akinek a száján nem buggyanna ki: „Istenem, segíts!”

Mi is ez a szakralitás utáni vágy, amelyet magunkban hordozunk? Kezdetben az, ami szentnek volt tartható, nem volt megkérdőjelezve. Aztán a meghasonlottságban kettéhasadt a mindenség, szentre és profánra. A hasadás mintha maga alá akarta volna temetni a szentséget, hogy maradjon csak a profán. De egy spirituális korszakváltás talán megfordíthatja a tendenciát...

Egész Európában, így Magyarországon is roppant erők pusztították és pusztítják napjainkban is e szakrális talapzat elemeit. Nevetség tárgyává, szégyellnivalóvá teszik ezt gyakran úgynevezett mértékadó körök. Ilyen társadalmi környezetben nehéz átadni, még nehezebb átélni a hit élményét, nehezen érvényesül megtartó és összekovácsoló ereje. Mindaz, ami a szakrális talapzatot jelenti, ki van téve a pusztulásnak. És ha ez a talapzat elpusztul, mi segíti tovább az európai kultúra megmaradását az erő-

sődő történelmi viharokban és az idegen kultúrák fenyegető nyomásában? A kulcs vélhetően az intézményekben rejlik. Mégpedig a közösségi intézményekben, annak is két legfontosabbikában: a családban és a nemzetben. A mai világban is a család és a nemzet az, amely képes megakadályozni, hogy az egyén elbizakodottsága és önzése a társadalmon eluralkodjék, és a civilizációt elpusztítsa. Ma éppen e két közösséget tisztítják leginkább. A rendszerváltás hajnalán, a kommunizmus erkölcsi pusztítását lezáróan lehetőség látszott e kérdések tisztázására, de nem így történt. A rendszerváltó politikai elitnek kellett volna szent fogadalmat tenniük, hogy helyreállítják ezt a szakrális talapzatot. Sajnos ez intézményesen nem történt meg, különböző okok miatt. Ma az európai ember nemcsak „rohanó” – de leginkább valós célok nélkül rohanó, gyakran ingoványos talajon tévelygő – teremtmény lett.

Ebbe az irányt vesztett világba érkezik egy olyan embertömeg – a „szent szikla tövéből” –, amelyet sokszínűsége ellenére összekovácsol a hite, a mindennapokban

megélt szakralitása. És ahol a talaj labilis és bizonytalan, ott új talapzatot kell építeni. Ezt az alapot pedig már az újonnan érkezők fogják lerakni, és ennek hatására a felépítmény sem az európai hagyományokat, kultúrát és a klasszikus erkölcsiséget fogja hordozni. A benne lakók pedig e magukkal hozott értékrend szerint fognak élni, az „őslakók” pedig vagy integrálódnak, vagy szép lassan kiszorulnak, eltűnnek. Ne álltassuk magunkat a jövővények integrálhatóságával. Hogyan is lenne ez lehetséges egy saját talaját veszített közegben?

Sötét ez a vízió, tudom. Márai Sándor nyolcvan évvel ezelőtt írt üzenete is az. Nekünk már nincs nyolcvan évünk a megerősödésre, mert az erkölcsi felbomlás hatékonyabban és gyorsabban pusztít, mint egy háború vagy egy járvány.

Abban a bizonyos mecsetben már elordították Allah és Mohamed nevét.

Megtanul-e Európa újra imádkozni? Megtaláljuk-e együtt ebből a válságból a kivezető utat?

SKONDA MÁRIA
KÖZGAZDÁSZ